

Da man ble tidlig voksen

Alt var bedre før: Sesong 2, 3:5

Denne del handler om unge for 50-60 år siden og i dag. Studenterne Thale og Sebastian regner med at have tilbagelagt minst 18 års skolegang før de kommer i gang med arbeidslivet. At stifte familie før de fylder 30 år, virker usandsynlig. Sammenlignet med mange som var unge for 50-60 år siden, er deres liv sat "på standby". Odd på 67 og Reidar på 76 begyndte begge at arbejde før de fylte 20. Odd giftede sig tre dage efter at han fylde tyve, kjøpte hus og fik barn. Reidar har en lignende livskurve. "Vi kan jo blive oldeforældre," siger han

Årets russ, Thale og Sebastian, regner med å ha tilbakelagt minst 18 års skolegang før de er ute i arbeid. Å stifte familie før fylte 30 år, virker usannsynlig. Sammenlignet med mange som var unge for femti-seksti år siden, står livet deres "på vent". Odd (67) og Reidar (76) begynte begge å jobbe før de fylte 20. Odd giftet seg tre dager etter at han fylte tjue, kjøpte hus og fikk barn. Reidar har en lignende livskurve. "Vi kan jo bli oldeforeldre," sier han.

Udskrift af udsendelsens tale:

Årene går så svimlende fort.

Så var det første skoledagen.
Møtet med skolen vil nok bli husket.

Mye latter og prat
da nye og gamle elever møttes.

Litt spent for de nye, men alt nå
prøvde Terje og Svein kreftene.

Min plan er rundt 18 år
på skole. Så det blir mye.

Jeg begynte å jobbe da jeg var 18 år.

Da klokka klang, så fort vi sprang,
og ingen sto igjen og hang.

Men glad og lett og rank og rett
vi var på plass med ett.

Vi sto som perler på en snor,
og ingen av oss sa et ord.

Og ingen lo, men stille sto
vi sammen to og to.

Det er en påstand,
et munnhell, at alt var bedre før.

Bare nostalgi? Eller har vi mista
noe fra da man ble tidlig voksen?

Det var ikke noe grønt lys her da.

-Ingen saueflokk.

-Nei, så menn!

-Armlengdes avstand.

-Sånn!

Læreren var jo
treffsikker med nøkleknippet.

Ja, han la det på kateteret og sa:
"Blir det noe nå, så kommer det."

Og nøkleknippet kom! Han sikta selv-
følgelig ikke på noen, men det kom.

Bang sa det i veggen bak der.

Allmenn skole
har vi hatt siden 1739.

De fleste begynte som sjuåringer
og var ferdig før de var 15.

Og det var en hard skole.

Det er vindusplass, faktisk.
Jeg tror jeg satt omtrent her.

Dette tror jeg
må ha vært plassen min.

I Reidar og Odds skole
var riset for lengst lagt vekk.

Men læreren hadde ennå ganske
frie tøyler for å holde ro og fokus.

Den ene eleven forstyrra
den andre veldig lite.

Så lenge læreren var til stede,
var vi som tente lys, egentlig.

Vi stilte opp ute.
Så marsjerte vi inn.

Vi gikk inn til plassen vår,
men satte oss ikke med én gang.

Vi sto ved pulten
til frøken kom inn, da satte vi oss.

Og der satt vi til vi ble spurt,
og gjorde våre arbeidsoppgaver.

Han læreren var jo ... Det var
en lærer som var ganske kraftig.

Hadde vi vært
litt rampete, vi var jo det, -

- kom han ned
og hadde to måter:

Hadde det ikke vært for ille,
fikte han til oss i bakhodet.

-Ellers kløp han oss i nakken.

-Den kjenner jeg igjen.

En i klassen hadde briller.

Han fikk seg en lusing, han òg,
men læreren tok ikke høyde for -

- at brillene forsvant og knustes.
-Oi!

Tror du ikke at vi begynte å synes
synd på læreren, som var så grei!

Så vi hadde innsamling
for å erstatte disse brillene!

Snakk om reaksjon: Alle var enige!
Han læreren så vi opp til hele tida.

Barn begynner på skolen når de er 6,
og de aller fleste går videregående.

Fysisk avstraffelse
skal ikke forekomme.

Vi hadde en vikar som kanskje
hadde litt aggresjonsproblemer.

Han røsket tak i en elev.

Eleven gikk til ledelsen,
og den vikaren ble fjernet.

Det er ingen aksept for det.

Det er begrenset hvor langt en lærer
kan gå før det slås hardt ned på.

-Hvilke russeknuter skal du ta?
-Jeg har allerede badet før 1. april.

Thale og Sebastian
har til nå 13 års skolegang.

En helt annen skole
enn i gamle dager.

Herlige bilder!

Sinnssyk disiplin.

Klassisk.

Sånn var det ikke
da vi gikk på barneskolen.

Veldig herlig!

En helt annen disiplin enn i dag.

Det er mye som kan forstyrre
konsentrasjonen i skolen i dag.

Å bruke Facebook og telefonen er nok
blitt mer utbredt, også her på Katta.

Det var kanskje bedre før, med
nulltoleranse for andre elementer.

Dermed fikk man
fullt fokus på undervisningen.

Trist om staten betaler millioner for
at elever er på Facebook hele dagen.

Det er ikke det vi vil, egentlig.

Det var større felles forståelse før
for at man var på skolen for å lære.

Og bare derfor.

Ikke for å sose rundt, som det
føles som jeg gjør noen skoledager.

Den felles forståelsen, at man er
der for å lære, tror jeg er viktig.

Og at akkurat det var mye bedre før.

Mye har endra seg i norsk skole.

Enda i 1959 gikk 75 % av elevene
i Oslo i gutte- og jenteklasser.

Når guttene hadde fysikk, lærte
jentene barnepleie og husstell.

-Vordende mødre ...

-Kjempebra!

I dag ville det føles veldig fremmed
å ikke skulle gå i klasse med gutter.

Har man ikke gjort det på skolen, vil
det være fremmed i arbeidslivet òg.

Vi hadde jo frikvarter med jentene.

Noen fløy jo bort til jentene
og prata med dem og sånt.

Men i klassen var det bare gutter.

På realskolen fikk vi jenter
i klassen, og nesten sjokk.

Ei veldig kjekk jente,
Berit, satt bak meg.

Jeg hadde fått ei fin lusekofte.
Men hjemme fikk jeg den ikke av meg.

Hun hadde klart å sy fast
golfjakka mi til skjorta mi!

Det ble
et helt annet miljø i klassen.

At det er jenter og gutter i klassen
fra første klasse nå, er helt riktig.

Staverns gamle kirke har fulgt mange generasjoner fra vuggen til graven.

Konfirmasjonen får den rette bakgrunn mot slike tradisjoner.

Og kirken var full under høytideligheten.

Konfirmasjonen var overgangsritualet fra barn til voksen.

Dagen etter konfirmasjonen dro mor og jeg til byen for å kjøpe hatt.

Det var kanskje en tradisjon i slekta mi.

Men jeg fikk iallfall hatt.

Den brukte jeg en del ganger, men den ble jo borte etter hvert.

... sitt barn i den hellige dåp.

Alle sammen i klassen skulle jo konfirmeres i kirka.

Jeg også.

Vi skulle "inn i de voksnes rekke", men jeg vet ikke når jeg ble voksen!

Det var virkelig ... Blådress og første gang med sløyfe, tror jeg.

Reidar fikk hatt, Odd frakk.

I dag er lite annerledes for de unge i dagene etter konfirmasjonen.

Før betydde konfirmasjonen at man begynte å bli voksen.

I dag er det lite mer enn en fest der ungdommen står i sentrum.

Dagen etter spiste jeg frokost med mamma og pappa, og det var det.

Det var en morgen som alle andre.

-Litt mer penger.

-Og ny bunad.

På 50- og 60-tallet kunne konfirmasjonen bety slutten på skolegangen.

-Hvor kommer dere fra?

-Málaga Bay.

Og starten på voksen- og arbeidslivet.

Vi var 23 gutter i den klassen, og kun 5 kom inn på realskolen.

Realskolen tilsvarte dagens ungdomsskole, -

- som nå er en selvfølgelig rett.

Vær så god.

Du steller båndopptakeren, ikke sant?

Men da kom bare de med gode karakterer inn.

Look at picture 5.

This is Fred.

What is Fred?

(I kor)

Fred is a boy.

Fred is a boy.

Etter de sju årene mangler mange på landet et passende skoletilbud.

Det er langt til andre skoler, og de ser seg ikke råd.

Dette er urettferdig. Alle bør ha samme utdannelsemulighet.

På landsbygda fikk enda færre gå videre.

Før bilens tid var det vanskelig å fortsette etter sjuårig folkeskole.

Håken går på realskole på Koppang og har en daglig skolevei på 84 km.

Han er faktisk hjemmefra hele elleve timer hver dag.

Han starter 07.30, -

- drar ørelappene godt ned og sykler 4 km til stasjonen.

Det kan være hardt i -25 grader og med sola bare en anelse over åsen.

Enda et lite nyhetsglimt fra Stavanger: framhaldsskolen.

De som ikke kom inn på realskolen, kunne ta -

- den mer praktiske framholdsskolen.

Det drives også med bastfletting.
Dette blir en blomsterurne til jul.

Det er butikklinjer. Her er elevene
både kunder og ekspeditører -

- i en kolonialforretning
og i en manufakturforretning.

Skolekjøkkenet er
som på en stor restaurant.

Svært mange begynte å jobbe
etter bare sju år på skolen.

Det var nok av jobber, også for dem.

Ved full fangst er hvalfangeryrket
noe av det hardeste som fins:

Det arbeides i 2 skift à 12 timer,
hele døgnet, hverdag som søndag.

Man vasser i blod til knes.

Tarmer og gørr, hauger av kjøtt
og bein gjør det tungt å arbeide.

Jeg er den yngste: 15.

En helt annen virkelighet
enn for 16-åringer i dag.

Hvordan har det seg
at du reiste på hvalfangst?

Det var meninga jeg skulle
på skoleskip, men var for ung.

15 år og skulle på skoleskip,
men han var for ung for det.

Men han kunne dra på hvalfangst,
til og med på skytebåt! 15 år!

-Arbeidsmiljøloven, da?

-Den var ikke til stede. Nei, nei ...

Å reise av gårde når men egentlig
er et barn, og skulle jobbe fulltid -

- og være så langt hjemmefra og
sammen med folk man ikke kjente.

Mange måtte vokse seg inn i jobben.

-Hva koker du oppi gryta di?

-I dag er det fersk suppe.

-Er karene fornøyde?

-Maten går da ned.

-De holder seg friske?

-De lever ennå.

Folkefest i Sandefjord: Hvalkokeri-
ene er tilbake etter sju måneder.

Nå blir det liv på havna.

Bare å se etter kjente.

Bestefar dro til sjøs da han var 16:

"Da jeg var 17,
feiret jeg jul alene i New York."

Det virker helt utenkelig
å være borte fra familien så lenge.

Yngstemann på 15
har lært av de store gutta:

Følelsene venter vi med.

Ja!

Huff a meg ...

Noen fikk litt mer skolegang
enn sju år. Også Reidar og Odd.

Jeg fulgte de fem som gikk videre.

Av de fem var det vel tre
som gikk videre til gymnaset.

-Hvorfor går du på folkehøyskole?

-Tja ...

Etter treårig realskole
orka jeg ikke å begynne på gymnas.

-Jeg hadde lyst på folkehøyskole.

-Hvorfor orka du ikke gymnaset?

Tre år med massevis av lekser
og ... Jeg klarte det bare ikke.

Katedralskolen i Oslo
er også 800 år.

Rektor talte til årets artianere,
som satt og balanserte duskkeluen.

Utdelingen av vitnesbyrdene.

En smukk representant
for det svake kjønn ...

"Svake kjønn"!

Dagen måtte jo feires
på en av Oslos fortausrestauranter.

I år er det 100 år
siden duskeluen ble innført.

Oldemoren min
tok artium for 100 år siden.

De var visst
to jenter på hele skolen.

For familien var det flott
at hun hadde artium.

At jeg skal ta artium ... Det er jo
viktig at man fullfører videregående.

Men alle andre gjør det, så jeg er
ikke spesiell fordi jeg tar artium.

Å avbryte videregående
er nærmest uakseptabelt.

Og da har man visst
dårlige jobbmuligheter.

De videregående skolene har hatt
en lengre periode med stort frafall.

Læreren har sikkert skjønt at har
vi sovna, er det fordi vi er trøtte.

Læreren vet hvem som er interessert
i faget, og hvem som ikke er det.

-Orker de ikke å være med på noe?
-Hvorfor er de her, da?

Vi måtte
henge av oss jakka og lua, takk.

Ikke noe lue på inne!
Nei, det var ikke noe tema.

Hvis jeg bestemte, ville det være mer
praksisarbeid og mindre allmenntimer.

Hørte du hva han sa? Mer praksis
enn bare å drive med den datagreia.

Han skal jo bli rørlegger.
Så det har jeg full forståelse for.

Jobbinga er best, sa han.

De sovner i timen!

Han sover godt, han der.

-Du verden!
-Han blir vekt!

Jeg gikk ut av realskolen
og begynte å jobbe da jeg var 18.

Jeg skulle ha
sommerjobb på Renholdsverket.

Bare en liten stund,
før jeg skulle i militæret.

Og så ble jeg der.
Det var et kjempegodt miljø!

Sikkert.

Si meg en ting, Odd. De bærer
disse store kassene av metall.

-Var det ikke tungt?

-Et forferdelig slit.

-De går jo langt.

-Vi var spreke!

-Det er du da ennå.

-Dette var noe helt annet.

Ingen spøk å komme
med denne doningen.

Det er ikke bare bare.
Mange trange innkjøringer.

Etter realskolen
gikk vi rett ut i arbeidslivet.

Mange gikk inn i lære.

Ikke noe problemer.

Ikke noe sånt at de havna på ...

Sånne Nav-historier.

At de fikk lønn av Nav etter skolen.
Så det var mye bedre før, altså.

Jeg tok det jeg kaller rasken:

Tre år på realskolen.

Så søkte jeg på handelsgym.

Men det var så mange søkere
at jeg ikke hadde noen sjanse.

Så jeg fikk noe av
den samme utdannelsen, men privat.

1.1.1961 fikk vi ny lærlinglov:

Alle mellom 15 og 20 år -

- med jobb i butikk, lager eller
kontor, fikk status som lærlinger.

God dag.

Sitt ned.

-Hei sann.

-Den gamle stensilmaskinen.

-Et forferdelig bråk.

-Må det, skal vi stensilere.

-Midt i skoletiden?

-Skal vi lære noe, må vi det.

Lære å bråke, altså.

Men hva er dette for maskin?

-En stensilmaskin.

-Hva er det for maskin?

En mangfoldiggjøringsmaskin.

"Mangfoldiggjøringsmaskin".

(Kremting)

-Hva skal det være?

-En ny ekspeditrise, takk.

Det er vel slikt som dette skolen vil få vekk hos vordende butikkselgere?

-Det er faget ditt.

-Ja, de skulle bli selgere.

Butikkselgere.

Ja, men ...

Det er noe jeg godt kan si, at vi hadde butikkselgere før.

De kunne virkelig sitt fag og det de solgte.

I dag har vi neppe like mange. Der skal vi nok si det var bedre før.

Å spesialisere seg har fordeler og ulemper.

Publikum har vent seg til å finne en rekke produkter i en fargehandel -

- som de ikke finner hos oss, f.eks. møllkuler.

Jeg var så godt som 19 da jeg begynte å jobbe.

Da jobba jeg full tid, men som lærling.

Jeg begynte i fars butikk.

Da den ikke var lenger, starta jeg en ny helt selv.

Det ble min bane.

Det har jeg ikke angra på.

Sjø! var jeg skoletrøtt.

Veldig fint da å kunne gå inn i et yrke hvor man tjente penger.

-Håper det er godt betalt.

-Vi er fornøyde.

-De vil ikke si hvor godt?

-Nei, det ...

Denne bæringa er vi ikke akkurat begeistra for.

Den ødelegger både ryggen og aksla.

Hjemme var vi prega av fagbevegelsen.

Jeg ble oppslukt av det på Renholdsverket.

Vi liker oss godt i denne møkka, men vil gjerne ha noe å trille med.

Fagforeningene vant fram, og forandringer kom.

Verden forandrer seg hurtig i vår tid.

Det ble noe å trille med. Arbeidet ble tryggere og lettere.

Tilfeldighetene ville at jeg havna i styre og stell på Renholdsverket -

- og så i Norsk Kommuneforbund, som det da het, i 1976.

I dag ville kanskje ikke jeg, med min bakgrunn, -

- kunnet komme inn i fagbevegelsen -

- og blitt forhandlingsleder for alle fagforeningsansatte i LO i Oslo.

Man lærer ikke forhandlinger på skolen. Det er livets skole, det.

Veldig mange år av livet går med på skolebenken.

Vi er kanskje ute i arbeid innen vi er 30.

Ganske mye senere enn da man som 15-åring var for ung for skoleskip, -

- men helt fint kunne jobbe på hvalskute.

I 1950 tok bare 3 % av russen høyere utdanning.

I dag er tallet tidoblet.

Jeg tør nesten ikke tenke på hvor stort det studielånet vil bli.

Sikkert det lånet jeg får først og vil ergre meg over lengst.

"Ai, må jeg virkelig det?"

Heldigvis har vi gode ordninger med Lånekassen: stipend og sånt.

Men vi sitter igjen og skal betale.

Statens lånekasse for utdanning ble etablert i 1947, -

- med drøyt 2000 låntakere.

I dag setter over 200 000 seg årlig i studiegjeld.

Stor forskjell: å starte på livet med et stort lån og å gjøre det gjeldfri.

Studielån har de fra før. Så skal de inn i leilighet.

Før var en OBOS-leilighet én årslønn. Nå er en leilighet flere årslønner.

Så skal de inn der i tillegg. Det er jo veldig vanskelig.

Da Odd og Reidar var unge, gifta de fleste seg i midt i 20-åra.

Jeg kunne ikke gifte meg før jeg var 20.

Man måtte man søke fylkesmannen for å få gifte seg før det, som gutt.

Så vi gifta oss tre dager etter at jeg fylte 20.

Kona var 21, jeg 23 da vi gifta oss. Vi hadde begge hatt god jobb lenge.

Og til og med klart å spare så mye at vi kunne møblere hele leiligheten.

Det var vi litt stolte av.

Det er fint å få barn tidlig.

Da er man ung og sprek og tåler mye. Det var bra.

Det er et par andre fordeler òg:

Man opplever barnebarn.

Og man opplever så mye mer i familie.

Jeg ser jo fram til å bli oldefar. Kanskje. Jeg er ikke helt sikker.

Man ble også foreldre tidligere før.

Førstegangsfødendes gjennomsnittsalder har økt de siste 40 åra.

I dag får flere kvinner over 35 enn rundt 25 sitt første barn.

Jeg har ikke lyst til å ha kone og barn under studiene iallfall!

Da har jeg nok med å studere.

Jeg tror kanskje jeg kommer til å ende opp med det rundt 30+.

Jeg har ingen planer om å få barn før jeg er rundt 30.

Jeg har så mye som skal gjøres først.

Likestillingen de siste årene er jo fantastisk, spør du meg.

At man kan satse på karriere uansett kjønn, er jo superbra.

Det er bare positivt at man får barn litt senere.

Man kan gjøre akkurat som man vil.

-Og det er lagt opp til det.

-Vi har så mange muligheter.

Kanskje litt for mange, til tider.

Men spør du meg, er det kun positivt.

Copyright (C) NRK